

Alla Krawczuk

(Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, Ukraina,

e-mail: alla.kravchuk@lnu.edu.ua)

ORCID: 0000-0003-4087-3562)

ODSTĘPSTWA OD NORMY OGÓLNOPOLSKIEJ W ZAKRESIE GRAMATYCZNEJ KATEGORII RODZAJU W TEKSTACH POLSKOJĘZYZCZNEJ „GAZETY POLSKIEJ BUKOWINY” WYDAWANEJ NA UKRAINIE

1. STAN BADAŃ I METODOLOGIA

Obecny stan języka polskiej mniejszości narodowej¹ na Ukrainie – w różnych jego odmianach – ma wystarczająco dużą literaturę przedmiotu. Najszerzej w dotychczasowych pracach przeanalizowane zostały odmiany ustne języka polonocentrycznych wspólnot komunikatywnych na Ukrainie (dalej PWKU), mniej natomiast zbadano współczesną polszczyzną pisaną, której wyraźnym reprezentantem jest język gazet wydawanych przez organizacje polonijne na Ukrainie.² Polskojęzyczna prasa nie została wszechstronnie zbadana pod kątem lingwistycznym. Analizę semantyczną wybranych „ideologicznych” leksemów przymiotnikowych w tekstach prasy okresu 1918–1939 przedstawia Ewa Dziegiel [2016a; 2016b], zagadnienia grzeczności językowej na materiale gazet ukazujących się już na Ukrainie niepodległej – Alla Krawczuk [Krawczuk 2012b; 2013b; 2014; 2019a, Kravchuk 2013a]. Gramatycznym problemom poświęcono zaś szereg publikacji Oksany Ohorilko – przeważnie o specyficznych na tle normy ogólnopolskiej strukturach składniowych

¹ Na określenie polszczyzny osób polskiego pochodzenia używa się obecnie wielu terminów (np. *język (o)dziedziczony*, *język przodków*, *język pochodzenia* – tłumaczenia angielskiego *heritage language*; *polshczyzna jako kod niedominujący*, *polshczyzna mniejszościowa*, *polshczyzna polonijna*, *polshczyzna pograniczna*, czasami też – historycznego terminu *polshczyzna południowokresowa*). Każdy z tych terminów uwypukla określone niuanse znaczeniowe, dlatego różni badacze, w zależności od podjętego przedmiotu badań, uzasadniają używanie któregoś / którychś z nich. Pojemny, a zarazem neutralny znaczeniowo wydaje nam się termin zaproponowany przez Stanisława Dubisza [Dubisz 1995] – *język / polshczyzna polonocentrycznych wspólnot komunikatywnych poza granicami kraju (na Ukrainie)*, którego dalej będziemy używać w postaci skróconej – *język / polshczyzna PWKU*.

² O współczesnym rynku tej prasy zob. Szymczuk 2012, a o funkcjonowaniu gazet polskojęzycznych na Ukrainie sowieckiej do 1939 r. – Dziegiel i in. 2016.

w tekstach prasy wydawanej na Ukrainie od końca XX w. [np. Ohorilko 2010]. W kilku artykułach, opublikowanych w języku ukraińskim, badaczka podaje – bez uogólniających statystyk – przykłady odmiennej od normy realizacji (najczęściej składniowej) form rodzaju [Ohorilko 2009a; 2009b; 2012].³ Nie przeanalizowano jednak w artykułach Ohorilko materiałów z numerów ukazujących się po 2008 roku i w ogóle nie uwzględniono jako źródła nowej, wydawanej od 2007 roku w Czerniowcach na Ukrainie, „Gazety Polskiej Bukowiny”. Periodyk ten stał się natomiast podstawą materiałową do zbadania przez Ałłę Krawczuk odstępstw od ogólnopolskiej składni rządu w polskim języku pisanym na Ukrainie [Krawczuk 2019b]. Jeśli zaś chodzi o mówioną polszczyznę bukowińska, to jej aspekty socjolingwistyczne oraz językowe (głównie leksykalne) najaktywniej bada obecnie Helena Krasowska [np. Krasowska 2006; 2010]. Problemom rodzaju gramatycznego w różnych odmianach języka polskiego na Ukrainie (w tym także w polskim jako obcym) poświęcone są zarówno osobne artykuły [np. Kostecka-Sadowa 2014; Korol’ 2010; Krawczuk 2012a; 2020; Izdebska-Długosz 2015; 2016a; 2016b], jak i fragmenty monografii o tematyce ogólniejszej [np. Zelins’ka 2018, 101–114; Kowalewski 2017, 198–201].⁴

W niniejszym artykule temat rodzaju gramatycznego w polszczyźnie na Ukrainie podejmuje się ponownie z kilku powodów. W dotychczasowych publikacjach zabrakło popartej danymi statystycznymi analizy problemów rodzaju w najnowszej polszczyźnie pisanej PWKU. Tymczasem stwierdzenie – z uwzględnieniem szerszego tła już istniejących wyników badań – obecności w tekstach współczesnej prasy polskojęzycznej powtarzających się swoistych form rodzajowych może, po pierwsze, stanowić argument potwierdzający hipotezę o ich trwałości w polszczyźnie na Ukrainie. Po drugie, przeprowadzone badania powinny dostarczyć danych do odpowiedzi na pytanie, czy odstępstwa od normy w zakresie kategorii rodzaju odnotowane we współczesnym tekście prasowym różnią się od tych, które poświadczono np. w języku ustnym i pisanym młodzieży szkolnej polskiego pochodzenia [Zelins’ka 2018]. To z kolei pozwoli zweryfikować hipotezę o specyficznej realizacji form rodzajowych we współczesnym tekście prasowym. Po trzecie, szerokie spektrum ujawnionych typów odstępstw od normy w zakresie rodzaju daje bogaty materiał do określenia przyczyn powstawania swoistych form gramatycznych

³ Zagadnienia realizacji form rodzajowych w dwudziestowiecznej prasie polskojęzycznej na Litwie, reprezentującej tzw. polszczyznę północnokresową, znajdujemy np. w publikacjach Jolanty Mędelskiej [Mędelska 2000, 69–64; 2001, 115–124] i Joanny Joachimiak-Prażanowskiej [Joachimiak-Prażanowska 2015, 92–93].

⁴ Na szczególną uwagę zasługują wyniki badań zawarte w wydanej w języku ukraińskim monografii Marii Zielińskiej, ponieważ poparte one zostały bardzo dużą liczbą przykładów pochodzących z języka młodzieży polskiego pochodzenia na Ukrainie Zachodniej [Zelins’ka 2018].

w polszczyźnie PWKU – zarówno zewnątrzinterferencyjnych⁵ (związanych z różnym charakterem oddziaływania języka ukraińskiego lub rosyjskiego), jak i wewnątrzinterferencyjnych (uwzględniających analogie w ramach systemu polszczyzny), a nawet innych – psychofizycznych.

Realizacja nakreślonych zadań wymaga odpowiedniej metodologii badawczej – odniesienia się do dwu płaszczyzn⁶ porównywania wyekscerpowanego materiału: do języka ogólnopolskiego z jednej strony, a z drugiej – do języka ukraińskiego lub rosyjskiego, który może być drugim (lub przynajmniej biernie znanym) językiem osób posługujących się na co dzień państwowym językiem ukraińskim.⁷

Podstawą materiałową artykułu są teksty pisane przez przedstawicieli PWKU opublikowane w wydawanej od 2007 roku „Gazecie Polskiej Bukowiny” (będącej kontynuatką ukazującej się w latach 1883–1940 „Gazety Polskiej”). Na materiale 94 przedstawionych w Internecie [<http://bukpolonia.cv.ua/index.php/pl/gazeta-polska-bukowiny>, dostęp: 20.10.2020] numerów gazet z ostatnich 14 lat przeanalizowano 131 jednostek reprezentujących odstępstwa od normy ogólnopolskiej w zakresie rodzaju gramatycznego.⁸

⁵ W analizowanym języku „Gazety Polskiej Bukowiny” alternatywna do zewnątrzinterferencyjnej motywacja genetyczna obecności specyficznych form rodzajowych – zachowanie południowo-wschodnich archaizmów fleksyjnych [zob. np. o tym problemie w: Dziegiel 2012] – wydaje się ograniczona. Mimo że polszczyzna bukowińska kształtowała się m.in. na podstawie osadnictwa z Kresów południowo-wschodnich [Feleszko 1991, 16], obecnie w Czerniowcach, gdzie wydawany i redagowany jest analizowany periodyk, język polski funkcjonuje w zakresie ograniczonym, a osoby polskiego pochodzenia najczęściej, nawet w komunikacji wewnątrzspołecznościowej, posługują się językiem ukraińskim [Krasowska 2010, 182]. W tej sytuacji fakt szerokiego oddziaływania kodu dominującego jest wiarygodny (bardziej się w tym upewnić pomogłyby przyszłe wyniki konkretnych studiów przypadków – np. zbadanie biografii językowych autorów i redaktorów publikowanych tekstów).

⁶ Metodologia ta stosowana jest w większości współczesnych opracowań polszczyzny poza granicami Polski, a jej zasady szczegółowo przedstawił Stanisław Dubisz, nazywając metodę kontrastywną [Dubisz 1995] lub kontrastową.

⁷ Co prawda, rozróżnienie wpływów na badaną polszczyznę języka ukraińskiego i rosyjskiego nie zawsze jest możliwe, gdyż, jak uznają badacze [por. np. Dąbrowska, Pasięka 2015, 40], źródłem interferencji w takich sytuacjach jest raczej całościowy (w naszym wypadku ukraińsko-rosyjski) „bagaż” doświadczeń językowych użytkownika.

⁸ W badaniach przyjęto klasyczny zestaw kategorii rodzaju, obejmujący pięć wartości ustalonych na podstawie kryterium składniowego [Mańczak 1956].

2. ANALIZA EMPIRYCZNA

2.1. Formy męskoosobowe w mianowniku liczby mnogiej

Zasadniczą różnicą między systemami rodzajów polszczyzny i języków wschodniosłowiańskich jest obecność w tej pierwszej rzeczownikowego rodzaju męskoosobowego, a także męskoosobowych form innych części mowy imiennych oraz czasownikowych, dla których kategoria ta ma charakter fleksyjny. Formy męskoosobowe mają swoiste wykładniki morfologiczne. Języki wschodniosłowiańskie, w tym ukraiński, formalnej opozycji oraz wykładników męskoosobowości i niemęskoosobowości są pozbawione, stąd możliwość przeniesienia przez użytkowników języka PWKU tego uproszczonego modelu na ich polszczyznę.

2.1.1. Rzeczowniki (29 = 22,1%⁹)

W zakresie fleksji rzeczownikowej najbardziej problematyczne dla użytkowników polszczyzny na Ukrainie, szczególnie tych o słabej kompetencji językowej, są mianownikowe formy liczby mnogiej męskoosobowych rzeczowników twardotematowych, w których powinna wystąpić alternacja w porównaniu z formą kanoniczną (*Polak – Polacy*). Użycia pod wpływem języków wschodniosłowiańskich typu *Polaki* są szczególnie niefortunne w komunikacji, gdyż mogą powodować u natywnego odbiorcy perlokucyjny efekt deprecjatywny.¹⁰

Kilka przykładów tego typu odstępstw od normy zarejestrowano w badanych tekstach pisanych. Obserwujemy zwłaszcza brak morfemu fleksyjnego *-owie*: **Profesory** *Uniwersytetu Hanna Skorejko i Oleksander Masan, archiwista i historyk Maria Nykyrsa zreferowali swoje badania (...)*¹¹ [87 (670) 2014]; **członki** *Towarzystwa Kultury Polskiej* [120 (703) 2017] lub alternacji spółgłoskowej przed normatywną końcówką *-i*: **sołisty** *Filharmonii* [87 (670) 2014]. Przytoczone formy *profesory*, *solisty* brzmią zupełnie identycznie jak ich odpowiedniki w języku ukraińskim, co przemawia za wpływem zewnątrzinterferencyjnym. Rzeczownik *czło-*

⁹ Tu i dalej w nawiasie po tytule podaję liczbę wyekscerpowanych jednostek określonego typu i ich procent w całym materiale odstępstw od normy w zakresie rodzaju.

¹⁰ Odbywa się to ze względu na możliwość regularnego wykorzystywania w polszczyźnie morfemów niemęskoosobowych w mianowniku (i wołacz) liczby mnogiej w celu wyrażania znaczenia deprecjatywności (por. w związku z tym wyróżnienie gramatycznej kategorii deprecjatywności w polszczyźnie, w odróżnieniu od języków wschodniosłowiańskich).

¹¹ Tu i dalej fragmenty tekstów gazet cytowane są w oryginale, bez zaznaczania odstępstw od normy innych niż te związane z rodzajem gramatycznym. Podaję dalej minimalny kontekst interesującej nas formy. W nawiasie zaznaczam numer gazety wraz z rokiem wydania.

nek ma inną postać formalną w języku ukraińskim. Po tematach na *-k* w języku ukraińskim występuje w liczbie mnogiej wszystkich rzeczowników męskich końcówka *-y*, a w języku rosyjskim – końcówka *-i* (por. podobny model: *robotnik* – ukr. *robitnyky*, ros. *rabotniki*).

Brak współczesnego¹² wykładnika męskoosobowości obserwujemy w miękko tematowych rzeczownikach męskoosobowych zakończonych na *-ec*: **mieszkańce** Czerniowiec [23–24 (605–606) 2009]; **mieszkańce** przygotowali [126 (709) 2017]. W tej sytuacji trudno byłoby zakładać wpływ zewnątrzinterferencyjny, gdyż w językach wschodniosłowiańskich nie występuje w mianowniku liczby mnogiej końcówka *-e* (z wyjątkiem np. typu *Słowianie* w języku rosyjskim). Użycia te należy raczej potraktować obecnie jako wyrównanie do powszechniejszego wzorca odmiany z wykładnikiem *-e* po spółgłoskach stwardniałych (i ogólnie – miękkich) w ramach samego języka polskiego (interferencja wewnętrzna). Zauważmy jednak, że tego typu odstępstwa od normy w polszczyźnie na Ukrainie są dość rzadkie.¹³

Częstsze są natomiast przykłady, w których zamiast końcówki *-e* w mianowniku liczby mnogiej po spółgłoskach stwardniałych występuje końcówka *-y* (5 przykładów w badanym materiale), np.: **Gospodarzy** (...) zaprosili polską delegację [36–37 (618–619) 2010]; **żołnierzy** Pierwszej wojny światowej połączą młodzież dwóch sąsiednich Państw [36–37 (618–619) 2010]; **dyskutują badaczy** [147–148 (729–730) 2019]. Spółgłoski stwardniałe uchodzą za twarde w świadomości użytkowników języka, dlatego stosowane są po nich końcówki *-y* – tak jak po większości innych twardych spółgłosek tematowych.

Jeszcze częściej (18 przykładów) zamiast normatywnej końcówki *-e* w mianowniku (lub też synkretycznym z nim wołaczem) pojawia się końcówka *-i* po spółgłosce *l* lub po spółgłoskach miękkich, np.: **przedstawicieli** samorządów (...) uczestniczyli [23–24 (605–606) 2009]; **Witamy Was, Drodzy Nauczycieli** [89 (672) 2014]; **Tacy ludzie** są wyjątkowi [35 (617) 2010]. Bardzo licznie poświadczona została mianownikowa forma gości leksemu *gość* (13 przykładów), np.: **wzięli udział gości** z Polski i Ukrainy [36–37 (618–619) 2010]; **Gości** naszej parafii [nazwa rubryki w gazecie] [109–110 (692–693) 2016]; **Gości** zostali niespodziewanie zaskoczeni [41–42 (623–624) 2010]. Występowanie końcówki *-i* może być skutkiem bezpośredniego przeniesienia formy z języka ukraińskiego lub rosyjskiego (ukr. *hosti*, *vchytel'i*, ros. *predstaviteli*, *ludi*).

¹² Zauważmy, że w dawnej polszczyźnie końcówka *-e* w podobnych sytuacjach była wykładnikiem męskoosobowości (por. np. formę *zbójce* z *Pieśni* Jana Kochanowskiego).

¹³ Choć por. też przykład z nienormatywną końcówką *-e* w twar dotematowym rzeczowniku *prezes*: **Przedstawiciele placówki, prezesie** organizacji polskich [129–130 (711–712) 2018].

Obie końcówki – *-i* po miękkich oraz *-y* po stwardniałych – mogą też być następstwem ogólniejszego procesu – zewnątrzinterferencyjnego unikania nieistniejącej w języku ukraińskim i rosyjskim końcówki *-e* w mianowniku liczby mnogiej rzeczowników męskich (jak i wszystkich innych).

2.1.2. Przymiotniki (16 = 12,2%)

W badanej polszczyźnie wykładniki niemęskoosobowości – zamiast końcówek i alternacji wymaganych dla normatywnych form męskoosobowych – przybierają w mianowniku i synkretycznym z nim wołaczu liczby mnogiej przymiotniki¹⁴ (10 przykładów). Pojawia się końcówka *-e* zamiast *-i* w przymiotnikach twar-dotematowych: *wzięli udział goście **zagraniczne*** [90 (673) 2014]; *brali udział **poważne** goście* [133 (715) 2018]; *do kościoła przychodzili **zwerbowane** przez władze radzieccy ludzie* [159–160 (740–741) 2020].¹⁵ Po tematach stwardniałych końcówka *-e* występuje zamiast *-y*: *zmuszeni do opuszczenia Ukrainy i **ubiegające się** o schronienie* [91 (674) 2014]; *prezes orkiestry dętej oraz Zarząd Towarzystwa Kultury Polskiej im. A. Mickiewicza **opiekujące się** wymianą* [23–24 (605–606) 2009]. Kończówka *-e* zamiast końcówki *-y* występuje w przymiotnikach o tematach na *k*, *g*, *r* (zauważmy, że wymagane w mianowniku liczby mnogiej przed tą końcówką alternacje *k – c*, *g – dz*, *r – rz* obce są systemowi języka ukraińskiego i rosyjskiego): ***polskie** motocykliści udali się* [89 (672) 2014]; ***Wszystkie** uczniowie i rodzice życzą* [89 (672) 2014]; *Mieszkają tutaj **dobre** ludzie* [89 (672) 2014].

Formalne odpowiedniki wszystkich tych grup przymiotników nie mają w języku ukraińskim końcówki *-e*. Rosyjskie przymiotniki właściwe mają zakończenia *-ije*, *-yje*, przy tym jednak brzmienie polskich i rosyjskich odpowiedników różni się (por. *dobre / dobrzy* – ros. *dobryje*); nie można jednak zupełnie wykluczyć w tej sytuacji wpływu końcówki rosyjskiej. W ukraińskich odpowiednikach polskich form *dobrzy*, *polscy*, *drodzy* występuje końcówka *-i*, która jednak nie powoduje alternacji: *dobri*, *pol's'ki*, *dorohi*), a odpowiedniki słów typu *zagraniczni* lub *zwerbowani* w języku ukraińskim również kończą się na *-ni* (*zakordonni*, *zaverbovani*) – nie można zatem w tej sytuacji mówić o zewnętrznym transferze formy. Przenosi się jednak z języka ukraińskiego model nieróżnicowania użyć męskoosobowych i niemęskoosobowych. Jednocześnie – w ramach „swojej” polszczyzny – użytkownicy mogą „wyrównywać” formy męskoosobowe do niemęskoosobowych, uogólniając regułę i stosując wspólną końcówkę *-e* dla każdego przymiotnika w liczbie mnogiej, bez względu na jego rodzaj.

¹⁴ Tu i dalej przymiotniki rozumiemy szeroko – jako wszystkie wyrazy o fleksji przymiotnikowej.

¹⁵ Przymiotnikowy wzór niemęskoosobowy, jednak z końcówką *-y*, realizuje się też w wypadku leksemu *powinien*: *Polacy i Ukraińcy **powinny** patrzeć przede wszystkim w przyszłość* [129–130 (711–712) 2018].

Wyraźnie zaś zewnątrzinterferencyjne przeniesienie formy obserwujemy przy nielicznie poświadczonym zjawisku odwrotnym, gdy zamiast form niemęskoosobowych używa się męskoosobowych: **Nasi** kobiety [120 (703) 2017]; w języku ukraińskim występują formy o takim samym morfemie fleksyjnym i tym samym typie alternacji, neutralne jednak pod względem rodzaju. W tekstach badanej gazety zdarzają się (4 razy) niezgodne z normą użycia formy męskoosobowej *którzy* zamiast niemęskoosobowej *które*: *miast i wsi Ukrainy, którzy zbuntowali się przeciwko przestępczemu reżimowi Janukowycza* [90 (673) 2014]; *oprócz tych [zespołów], którzy brali udział w korowodzie* [147–148 (729–730) 2019]; *poświęcony pamięci polskiej inteligencji, młodzieży, którzy zginęli podczas II wojny światowej* [89 (672) 2014]. W ukraińskim odpowiedniku formy *którzy* występuje końcówka *-i*, która jednak nie powoduje alternacji: *kotri*. Użycia te można uznać albo za zewnątrzinterferencyjne (unikanie nieistniejącej w odpowiednich formach ukraińskich końcówki *-e*), albo też za hiperpoprawne (używanie „poprawnej, typowo polskiej” formy na *-rzy*). Można też zakładać uwzględnianie przez użytkowników czynnika semantycznego: w odnotowanych kontekstach wszystkie leksemy, zastępowane słowem *którzy*, w określony sposób nawiązują do zbioru ludzi. Jako formę hiperpoprawną („typowo polska” końcówka *-e* w mianowniku liczby mnogiej) można też potraktować „męskoosobową” formę *polsce*: **polsce** bohaterowie-ułani uderzyli [91 (674) 2014].

2.1.3. Liczebniki (9 = 6,9%)

W badanym materiale są przykłady niestosowania męskoosobowych wykładników w liczebnikach głównych – określonych i nieokreślonych (w języku ukraińskim odpowiedniki przytoczonych leksemów nie przyjmują osobowych form męskoosobowych): *27 naukowców, w tym osiem z Uniwersytetu* [25 (607) 2009]; *ponad dwieście gości* [120 (703) 2017]; **Wiele** chętnych zebrało się przed ekranami [157–158 (739–740) 2020]; **ile** naszych chłopaków z Ukrainy poległo [23–24 (605–606) 2009]. Przykład liczebnika w kontekście *przybyło oprócz zagranicznych ponad czterdzieści rumuńskich zespołów* [147–148 (729–730) 2019] można potraktować jako fleksyjną formę hiperpoprawną lub też jako nieodpowiednie użycie składniowe (dopełniacz zamiast biernika). Poświadczono użycie formy *obaj* zamiast *oboje*: *teraz obaj jesteśmy* [147–148 (729–730) 2019] – z szerszego kontekstu wynika, że chodzi o dwie osoby różnej płci.¹⁶

¹⁶ W zakresie fleksji liczebnika odnotowano też brak użycia formy żeńskiej *półtorej* liczebnika *półtora*: **za półtora godziny** lotu [28–29 (610–611) 2009].

2.2. Polsko-wschodniosłowiańska różnica systemów rodzaju a odstępstwa od normy w zakresie biernikowych form liczby mnogiej żywotnych rzeczowników niemęskoosobowych (5 = 3,8%)

Przy zastosowaniu do podziału na rodzaje rzeczowników w językach wschodniosłowiańskich składniowej klasyfikacji rodzaju¹⁷ wyróżniono by w nich, w odróżnieniu od polszczyzny, nie pięć, lecz sześć klas – po dwa rodzaje męskie, żeńskie i nijakie. W języku ukraińskim rzeczowniki oznaczające ludzi oraz zwierzęta, należące do wszystkich trzech tradycyjnych rodzajów, realizują w liczbie mnogiej kontekst *widzę tych...* Wzór ten użytkownicy polszczyzny PWKU przenoszą na swój język, co odzwierciedla się też w tekstach pisanych: *kształcono młodych Bukowinek* [87 (670) 2014]; *przygotowany przez naszych kobiet* [36–37 (618–619) 2010]; *przeprowadził żonę i dwóch córeczek* [136–137 (718–719) 2018]; *powitani przez zwierzątek domowych* [154 (736) 2020]. Mamy jednak inny przykład: *Kolumna była tradycyjnie prowadzona przez prawie dwóch tuzinów jeźdźców, którzy zmuszali swoje konie do „tańca”* [147–148 (729–730) 2019], w którym o użyciu dopełniaczowym leksemu *tuzin* mogło zadecydować albo znaczenie osobowe podrzędnika *jeździec*, albo błędne przypisanie przyimkowi *prawie* rekcji dopełniaczowej.

2.3. Męskoosobowe i niemęskoosobowe formy czasowników w czasie przeszłym (37 = 28,2%)

Częste są w badanym materiale nieodpowiednie użycia form czasownikowych czasu przeszłego – zjawisko, określane zazwyczaj¹⁸ w literaturze przedmiotu jako „brak związku zgody między podmiotem a orzeczeniem w odniesieniu do męskoosobowości i niemęskoosobowości w związku z rozchwianiem kategorii rodzaju” [Dubisz 2013, 672]. Pod tym względem zauważalną cechą jest występowanie przy podmiotach męskoosobowych czasownikowych form zawierających cząstkę *-ły* – formalny (i jedyny) odpowiednik czasowników ukraińskich (12 przykładów), np.: *Uczniowie brały aktywny udział (...) pisały naukową pracę (...) wspólnie obchodzili święta (...) były w zaocznych podróżach* [36–37 (618–619) 2010]; *były przedstawiciele Storożyńca* [120 (703) 2017]; *Oni pokonały* [89 (672) 2014]. Poświadczono też przykłady uzgodnienia czasownika na *-ły* z kontekstowo najbliższym członem niemęskoosobowym,

¹⁷ Pochodne z tej klasyfikacji [Mańczak 1956] terminy na określenie pięciu rodzajów polszczyzny ustabilizowały się we współczesnym dyskursie naukowym i akademickim, weszły też jako kwalifikatory do najnowszych źródeł leksykograficznych: męskoosobowy (m1), męskozwierzęcy / męskożywotny (m2), męskorzeczowy / męskonieżywotny (m3), żeński, nijaki.

¹⁸ Możliwe jest też uznanie tych typów odstępstw od normy za fleksyjne, zob. np. Krawczuk 2020, 143–147.

a nieuwzględnienie dalszego – męskoosobowego – członu szeregu, np.: **przyczynili** się rodziny, uczniowie szkół [117–118 (700–701) 2017]; *Do Czerniowiec przyjechali* dzieci i dorośli [96–97 (679–680) 2015].¹⁹

W badanym materiale występują, przy czym dwa razy częściej (25 przykładów),²⁰ użycia odwrotne: czasownikowe formy na *-li* łączą się z rzeczownikami innymi niż męskoosobowe, np.: *kontakty* **byli** zapoczątkowane [28–29 (610–611) 2009]; *spotkania w Jaremczu tradycyjnie* **gromadzili** polityków [159–160 (740–741) 2020]; *tańce ludowe oraz piosenki mile* **zdziwili** gospodarzy [23–24 (605–606) 2009]; *Wyjazd do Zakopanego oraz wyjście do Krakowskiego Parku Wodnego* **dostarczyli** wszystkim niezapomnianych wrażeń [39–40 (621–622) 2010]. Semantycznych motywacji użycia formy na *-li* można by doszukiwać się w wypadkach, gdy znaczenie rzeczownika nieżywotnego odnosi się do zespołu ludzi,²¹ np.: *Solenizantom* **gratulowali**: *władza obwodowa, rejonowa, wiejska, Zarząd FOPnU, Zarząd Główny Obwodowego TKP im. Adama Mickiewicza, zespoły ukraińskie, rumuńskie i polskie* [56–57 (639–640) 2012]; *Konsulat Generalny RP we Lwowie, stowarzyszenie „Wspólnota Polska” z Warszawy* **pomogli** z zakupem telewizora, wideo, książek i in. [23–24 (605–606) 2009]; **cieszyli** miłośników polskiej piosenki trio „Gloria” [154 (736) 2020]; *Strony* **doszli** do wniosku [90 (673) 2014]. Semantyczny element zbiorowości ludzi odczytuje się w rzeczownikach w następujących przykładach: *W ciągu poprzednich 200 lat kościół i rzymsko-katolicka społeczność miasta Czerniowce i Bukowiny* **przeżywali** sporo ciekawych, a w wielu wypadkach tragicznych wydarzeń [87 (670) 2014]; *Towarzystwo i społeczność miasta uroczystie* **obchodzili** 100. rocznicę [154 (736) 2020]; **zebrali się** setki ludzi [26–27 (608–609) 2009]; *Początek maja dzieci ze Starej Kranosnoszory oraz młodzież ze Storożyńca* **spędzili** w polskim Rzgowie [23–24 (605–606) 2009]. W kontekście z czasownikową formą na *-li* występuje też sam rzeczownik *dziecko*, np.: *Dzieci miejscowego przedszkola gorąco* **witali** gości [96–97 (679–680) 2015]. Mamy też przykład z rzeczownikiem *osoba*: *będą* **mogli** wziąć udział w wszyst-

¹⁹ Dwa ostatnie przykłady już nie byłyby w polszczyźnie ogólnej bardzo rażące, właśnie ze względu na tzw. uzgodnienie do sąsiada, czyli zachowanie dostosowania morfologicznego do wymagań jednego, linearnie najbliższego członu szeregu.

²⁰ W pracach o współczesnej polszczyźnie na Ukrainie, opartych na dużych korpusach odstępstw od normy, również odnotowuje się znaczącą przewagę niernormatywnych form na *-li* nad formami na *-ty* [np. Zelinska 2018, 108–109; Kowalewski 2017, 196–197].

²¹ Por. też w związku z tym 8 razy poświadczone przykłady użycia czasownika na *-li* w kontekście leksemu *zespół*, przy czym nie tylko w liczbie mnogiej, jak np.: *dostojnie* **reprezentowali** Bukowińską Polonię zespoły [1–2 (573–574) 2007], lecz także w liczbie pojedynczej, np.: *Zespół z przedstawicieli obwodów czerniowieckiego i lwowskiego* **zaprezentowali** projekt [136–137 (718–719) 2018].

kie osoby [84 (667) 2014]. Wydaje się jednak, że to nie czynnik semantyczny odgrywa zasadniczą rolę w powstawaniu w badanym materiale form męskoosobowych. Zdarzają się bowiem konteksty, w których obok siebie przy tym samym podmiocie występują formy na *-li* i na *-ły*, np.: zespoły **wyjechali** do Dzierżoniowa, **uczestniczyły** w korowodzie dożynkowym w Owieśnie i **zaprezentowały** swoją twórczość licznym gościom tego pięknego jesiennego święta [136–137 (718–719) 2018]; Ale dziennikarze, widocznie, **skorzystali** z informacji prasowej, sporządzonej wcześniej przez rzecznika, bo **poinformowały**, że (...) [28–29 (610–611) 2009], co przemawia raczej za rozchwianiem form gramatycznych w systemie polszczyzny PWKU i powstawaniem tych omyłek jako „mechanicznych”, spowodowanych nieobecnością praktyk podobnego różnicowania form w języku ukraińskim. Najbardziej logicznym wyjaśnieniem występowania czasownikowego zakończenia *-li* przy podmiotach niemęskoosobowych jest wpływ, bezpośredni lub pośredni, odpowiedniej formy języka rosyjskiego (poprzez bierną znajomość przez użytkowników polszczyzny języka rosyjskiego). Warto jednak, jak już zasygnalizowano, uwzględnić też przyczyny inne – psychofizyczne:²² występujące w polszczyźnie po dwie wersje paradygmatyczne (męskoosobowe i niemęskoosobowe) czasownika w bliskim kontekście bywają po prostu skutkiem „mechanicznej” pomyłki.

2.4. Zaimki osobowe (3 = 2,3%)

Odnotowano przykłady niepoprawnych, pod wpływem interferencji z języków wschodniosłowiańskich (ros. *oni*, ukr. *vony*), użyć zaimków *oni* / *one* (w języku ukraińskim i rosyjskim to zróżnicowanie nie istnieje), np.: *Widzów rozbawił wesoly taniec przy akompaniamencie małych dzwoneczków przywiązanych wokół pasa. Mówiono, że w taki sposób oni odpędzają od ludzi i ich mieszkań złe duchy* [154 (736) 2020].

2.5. Nieodpowiednie przyporządkowanie formy kanonicznej wyrazu do rodzaju gramatycznego (12 = 9,2%)

Osobnym podtypem (5 poświadczeń) jest przyporządkowanie rzeczowników pochodzenia łacińskiego zakończonych na *-um* (*forum*, *centrum*) do rodzaju męskiego – jak w języku ukraińskim, co widać po męskich wykładnikach czasownikowych i przymiotnikowych, np.: *w Użgorodzie odbył się naukowo-praktyczny seminarium* [23–24 (605–606) 2009]; *w Polskim Centrum Kulturalno-Oświatowym, który działa* [89 (672) 2014]. Obserwujemy też przyporządkowanie rzeczownika pochodzenia obcego *motto* do kategorii rodzaju męskiego: *przyjmują motto, który jest umieszczony na fladze Unii Europejskiej* [90 (673) 2014]. Wyras

²² Dokładniej na ten temat zob. Krawczuk 2020, 148–149.

państwo w składzie zwrotu adresatywnego został uznany za rzeczownik rodzaju nijakiego: **Szanowne Państwo!** *Winszujemy z jubileuszem* [32–33 (614–615) 2010]. Nieodpowiednie przyporządkowanie rodzajowe pociąga za sobą dalszą odmianę wyrazów według niewłaściwego wzorca, np.: *odrodzenia Polskiej Kultury na Wołyni* [150 (732) 2019]. Poświadczono przykłady zniekształcenia morfologicznego formy kanonicznej, również z ewentualną dalszą odmianą według nieodpowiedniego wzorca, np.: *Przed nimi była postawiona wymóga* [28–29 (610–611) 2009]; *Mówił też (...) naukowca* *Mosze Lemster z Izraelu* [136–137 (718–719) 2018]; *100 motocyklistów z Polski (...) Meksyki i Litwy* [28–29 (610–611) 2009]. Większość tych przykładów jest skutkiem wpływu języka ukraińskiego (oprócz słów *motto*, *naukowca*).

2.6. Odmiana rzeczowników tytułarnych odnoszonych do kobiet według wzorca męskiego (20 = 15,3%)

Jest to zjawisko zauważalne właśnie na materiale tekstów pisanych, np.: *wręczył nagrodę NZDU redaktorowi naczelnemu „Gazety Polskiej Bukowiny” Antoninie Tarasowej* [56–57 (639–640) 2012]; *Na koniec zaproszono do słowa wiceprezesa do spraw szkolnictwa Obwodowego TKP Łucję Uszakową* [128 (710) 2017]; *Na szczególną uwagę zasługuje artykuł pani Profesora Nadii Babycz* [127 (710) 2017]; *profesora CzNU pani Marii Skab* [147–148 (729–730) 2019]; *W wykonaniu docenta Łarysy Markulak usłyszeliśmy piosenkę* [139 (721) 2018]. Przykłady te odwzorowują fleksję i składnię ukraińską i są skutkiem interferencji zewnętrznej.

3. WNIOSKI

1. Współczesna polszczyzna na Ukrainie podlega wpływom języków, z którymi znajduje się w stałym kontakcie. Jest to przede wszystkim państwowy język ukraiński, ale też funkcjonujący w tym kraju język rosyjski, którym obywatele państwa władają czynnie lub biernie. Niekiedy wpływ języka rosyjskiego może być pośredni – poprzez uzus ukraińskojęzyczny niezgodny z normą literackiego języka ukraińskiego. Zatem przeciętny użytkownik polszczyzny PWKU ma „wspólny багаż” doświadczeń językowych, na który składają się elementy obu języków wschodniosłowiańskich. Wpływy te decydują o kształcie większości przeanalizowanych w artykule, odmiennych od ogólnopolskich, form realizacji kategorii rodzaju w języku pisanym PWKU. Ewentualne „wyrównania” ekonomizujące, do których mogą dążyć użytkownicy PWKU w ramach systemu samego tylko języka polskiego, obserwujemy jedynie w niektórych wypadkach stosowania końcówek mianownika liczby mnogiej rzeczowników miękkotematowych (np. *mieszkańce* – jak w innych rzeczownikach o temacie

stwardniałym, historycznie miękkim – np. *tańce*, *szlachcice*, oraz miękkim – np. *złodzieje*) i przymiotników (np. *(goście) zagraniczne* – jak w przymiotnikach niemeńskoosobowych). Jednak i w tych sytuacjach można uwzględnić przejawy zewnątrzinterferencyjne polegające na transferze ogólnej zasady nieróżnicowania form męsko- i niemeńskoosobowych w językach wschodniosłowiańskich. Niektóre przykłady odstępstw od normy można uznać za formy hiperpoprawne (np. alternacje: *zespoły... którzy*).

2. W badanym materiale najliczniej reprezentowane typy odstępstw od normy to: 28% – niewłaściwe formy czasownikowe zakończone na *-li* lub *-ły* (pierwszych jest o połowę więcej niż drugich); 22% – niewłaściwe końcówki mianownikowe rzeczowników męskoosobowych (z których przytłaczająca większość to rzeczowniki miękkotematowe); 15% – odmieniane rzeczowniki tytułarne odnoszone do kobiet. Na przeciwnym biegunie (od 2% – prawie do 4%) znajdują się odbiegające od normy formy zaimków osobowych i synkretyczne z dopełniaczem użycia biernikowe nazw kobiet i zwierząt w liczbie mnogiej.
3. Analiza odstępstw od normy w zakresie kategorii rodzaju w tekstach „Gazety Polskiej Bukowiny” potwierdza, z jednej strony, powszechność i ciągłość przytaczanych już typów w opracowaniach dotychczasowych, m.in. też na materiale wybranych tytułów współczesnej prasy na Ukrainie (do 2008 r.), ale prezentuje też formy dotychczas w tekście pisanym niezauważane lub bardzo nielicznie reprezentowane. Są to przede wszystkim: formy o nienormatywnych końcówkach mianownikowych męskoosobowych rzeczowników twar-dotematowych i miękkotematowych; nieodpowiednio przyporządkowane formy kanoniczne wyrazu, w tym także zniekształcone, do rodzaju, np. uznawane za należące do męskich rzeczowniki zapożyczone zakończone na *-um*; osobowe rzeczowniki żeńskie oraz nazwy zwierząt w formie biernika liczby mnogiej synkretycznej z dopełniaczem, a nie mianownikiem. Pojawiły się także niewspominane wcześniej zjawiska mylenia zaimków *oni / one*, nienormatywnego używania innych form liczebnikowych niż formy typu *osiem / wiele / ile (uczestników)* – np. *obaj* w znaczeniu zbiorowym, *półtora* w znaczeniu rodzaju żeńskiego. W tekstach „Gazety Polskiej Bukowiny” bardzo licznie, na tle badań prasy do 2008 roku, występuje odmienianie według paradygmatu męskiego rzeczowników tytułarnych odnoszonych do kobiet. Dwa razy częściej występują niewłaściwe formy czasowników czasu przeszłego zakończone na *-li* w porównaniu z niewłaściwymi formami zakończonymi na *-ły*, podczas gdy w badaniach sprzed 2008 roku zależność jest odwrotna. Częstsze niż w poprzednich badaniach są przykłady używania form szeroko rozumianych przymiotników z wykładnikami męskoosobowości w kontekstach rzeczowników niemeńskoosobowych (np. *zespoły... którzy*).

4. Największe dysproporcje ilościowe przedstawionego w artykule materiału w porównaniu z zawartością typów interesujących nas odstępstw od normy ogólnopolskiej w języku młodzieży polskiego pochodzenia na Ukrainie [Zelinska 2018, 105–115] dotyczą używania zaimków *oni / one* (często są mylone przez młode osoby i rzadko – w tekście prasowym) i końcówek męskoosobowych rzeczowników twardotematowych (odstępstwa typu *Polaki, praktykanty, syny, pany, wrogi* są grupą bardzo liczną w języku młodzieży w porównaniu z tekstem prasowym). Nie pojawiają się w języku młodzieży przykłady kontekstów z rzeczownikami tytułarnymi odnoszonymi do kobiet (co, oczywiście, nie znaczy, że nie sprawiłyby one kłopotów fleksyjno-składniowych badanym uczniom, gdyby chcieli oni ich użyć). W języku młodzieży, jak i w polszczyźnie gazet, najliczniej reprezentowaną grupą odstępstw od normy są niewłaściwe formy czasownikowe. Właśnie ich powstawanie najbardziej spośród wszystkich typów analizowanych odstępstw od normy wydaje się uzależnione nie tylko od braku kompetencji, lecz także od czynników psychofizycznych („reguła” nie jest trudna do opanowania, jednak odstępstwa są trwałe w wyniku m.in. „mechaniczności” wypowiedzi).
5. Odstępstwa w realizacji kategorii rodzaju jako tej, która – najwyraźniej spośród innych kategorii gramatycznych – ujawnia swoistość systemu gramatycznego polszczyzny na tle języków wschodniosłowiańskich, przenikają cały system fleksyjny polszczyzny na Ukrainie w jej różnych odmianach: język polski jako obcy, odmiany gwarowe, język pisany PWKU. Obecność tych swoistych form w polszczyźnie pisanej będącej kodem opracowywanym, a nie doraźnie używanym, jest świadectwem szczególnej ich trwałości, powodowanej, najprawdopodobniej, nie tylko brakami kompetencyjnymi użytkowników, lecz także głębszymi procesami kognitywnymi oraz uwarunkowaniami psycholingwistycznymi wypowiedzi. Odstępstwa od normy w zakresie rodzaju bywają następstwem „automatyzmu”, „mechaniczności”, szczególnie natężających się w określonych sytuacjach psychofizycznych nadawcy, gdy wchodzi w rachubę np. pośpiech, stres, zmęczenie etc.
6. Intensywny (częste występowanie) oraz ekstensywny (występowanie w różnych odmianach językowych, w tym pisanej prasowej) w polszczyźnie PWKU charakter odstępstw od normy ogólnopolskiej w zakresie rodzaju gramatycznego – w warunkach szczególnej kulturolingwistycznej roli tekstu prasowego w społecznościach rzadko używających na co dzień polszczyzny – daje cenny materiał do rozważań nad kształtem realnej normy polonijnej na Ukrainie. Jednocześnie uzyskane wyniki badań upewniają w przekonaniu o konieczności przywiązywania dużej wagi do kategorii rodzaju w glottodydaktyce, szczególnie w sytuacji nauczania osób ze Wschodu.

Bibliografia

- A. Dąbrowska, M. Pasieka, 2015, *Teorie, klasyfikacje oraz problemy badania i oceny błędów glottodydaktycznych*, „Acta Universitatis Lodzianensis, Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” t. 22, s. 21–47. DOI: 10.18778/0860-6587.22.02
- S. Dubisz, 2013, *Język polski poza granicami kraju w minionym siedemdziesięcioleciu* [w:] A. Dunin-Dudkowska, A. Małycka (red.), *70 lat współczesnej polszczyzny: zjawiska, procesy, tendencje. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Janowi Mazurowi*, Lublin, s. 665–680.
- S. Dubisz, 1995, *Metoda kontrastywna w badaniach przemian języka polonocentrycznych wspólnot komunikatywnych poza granicami kraju* [w:] S. Gajda (red.), *Języki słowiańskie 1945–1995. Gramatyka – leksyka – odmiany*, Opole, s. 37–46.
- E. Dziegiel, 2012, *Archaizmy a interferencje w kontaktach języków blisko spokrewnionych (przykład polsko-ukraiński)*, „Z Polskich Studiów Slawistycznych” seria 12, s. 13–19.
- E. Dziegiel, 2016a, *Przymiotnik czerwony w polskojęzycznej prasie wydawanej na Ukrainie sowieckiej w latach 20. i 30. XX wieku*, „Acta Baltico-Slavica” t. 40, s. 206–231. DOI: 10.11649/abs.2016.010
- E. Dziegiel, 2016b, *Zmienne losy przymiotników sowiecki i radziecki w polskojęzycznej prasie wydawanej na Ukrainie sowieckiej w latach dwudziestych i trzydziestych XX wieku*, „Język Polski” XCVI, z. 4, s. 108–118.
- E. Dziegiel, K. Czarnecka, D.A. Kowalska, L. Yanushevska, 2016, *Polskojęzyczna prasa na Ukrainie sowieckiej w latach 1918–1939: przegląd tytułów i treści*, Kraków.
- K. Feleszko, 1991, *Język polski na Bukowinie do roku 1945. Zarys problematyki* [w:] *Studia nad polszczyzną kresową* t. 6, s. 7–28.
„Gazeta Polska Bukowiny”, <http://bukpolonia.cv.ua/index.php/pl/gazeta-polska-bukowiny>, dostęp: 20.10.2020.
- D. Izdebska-Długosz, 2016a, „Czyje są te syny?”, czyli o błędach w rodzaju męskoosobowym popełnianych przez studentów ukraińskojęzycznych [w:] A. Kwiatkowska, A. Roter-Bourkane (red.), *Horyzonty nauczania języka polskiego jako obcego*, Poznań, s. 43–57, [e-book]; http://schoolpl.amu.edu.pl/upload/articles/galeria/ebooki/Horyzonty_nauczania.pdf [dostęp: 30.05.2020].
- D. Izdebska-Długosz, 2016b, *O błędach rodzaju gramatycznego w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych* [w:] J. Pasterska, S. Uliasz, A. Luboń (red.), *Pogranicza (nie tylko) Podkarpacia*, Rzeszów, s. 47–60.
- D. Izdebska-Długosz, 2015, „Szwejcarzy i Kanarzy” – o trudnościach w zastosowaniu rodzaju męskoosobowego u studentów ukraińskojęzycznych [w:] M. Gaze, P. Góralczyk-Mowczan (red.), *Bogactwo językowe i kulturowe Europy w oczach Polaków i cudzoziemców* 3, Łódź, s. 66–76.
- J. Joachimiak-Prażanowska, 2015, *Północnokresowe cechy fleksyjne w polszczyźnie „Kuriera Wileńskiego” w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Acta Baltico-Slavica” t. 39, s. 90–114. DOI: 10.11649/abs.2015.002
- L. Korol', 2010, *Osoblyvosti vyrazhennia hramatychnoï katehorii rodu u movlenni uchniv pol's'kykh shkyl L'vova*, „Komparatywni doslidzhennia slovjans'kykh mov ta literatur” vyp. 9, s. 89–100.

- A. Kostecka-Sadowa, 2014, *Zmiany i wahania rodzaju rzeczowników w gwarze Mościsk* [w:] M. Mączyński, E. Horyń (red.), *Język w środowisku wiejskim* t. I, Kraków, s. 195–205.
- J. Kowalewski, 2017, *Język polski na Ukrainie w perspektywie glottodydaktycznej*, Kraków.
- H. Krasowska, 2006, *Górale polscy na Bukowinie Karpackiej. Studium socjolingwistyczne i leksykalne*, Warszawa.
- H. Krasowska, 2010, *Język Polaków na Bukowinie Karpackiej* [w:] *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* t. 45, s. 175–186.
- A. Kravchuk, 2013a, *Funksiï struktur pan / pani + (imia) prizvyshche v tekstakh pol's'komovnoï presy v Ukraïni (na tli zahal'nopol's'kykh norm, „Problemy slovianoznavstva”* vyp. 62, s. 147–162.
- A. Krawczuk, 2012a, *Gramatyczna kategoria rodzaju w języku polskim i ukraińskim: paralele i kontrasty a glottodydaktyka*, „Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego” t. 58, s. 151–167.
- A. Krawczuk, 2014, *Norma językowa w prasie polskojęzycznej na Ukrainie (wybrane aspekty)*, „Postscriptum Polonistyczne” nr 2 (14), s. 325–354.
- A. Krawczuk, 2012b, *Osobliwości etykiety językowej we współczesnej polskojęzycznej prasie na Ukrainie* [w:] A. Burzyńska-Kamieniecka, M. Misiak, J. Kamieniecki (red.), *Kresowe dziedzictwo. Studia z języka, historii i kultury*, Wrocław, s. 219–229.
- A. Krawczuk, 2020, *Rodzaj gramatyczny w nauczaniu polszczyzny Ukraińców: perspektywa z „wewnątrz” oraz z „zewnątrz” systemu języka polskiego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” t. 27, 133–154. DOI: 10.18778/0860-6587.27.07
- A. Krawczuk, 2019a, *Specification of selected honorifics in relation to the general Polish standard in the written Polish as a heritage language in Ukraine (using the material of the Polish-language Gazeta Polska Bukowiny periodical)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” t. 26, s. 311–327. DOI: 10.18778/0860-6587.26.22
- A. Krawczuk, 2013b, *Struktury referujące z wyrazami pan / pani w polskojęzycznej prasie na Ukrainie: grzeczność czy niegrzeczność?*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” t. 20, s. 119–129.
- A. Krawczuk, 2019b, *Związki rządu we współczesnej odziedziczonej polszczyźnie pisanej na Ukrainie na tle języka ogólnopolskiego* [w:] M. Gębka-Wolak, A. Krawczuk (red.), *Z bliska i z daleka. Język polski w badaniach językoznawców lwowskich i toruńskich*, Toruń, s. 79–102.
- W. Mańczak, 1956, *Ile rodzajów jest w polskim?*, „Język Polski” XXXVI, z. 2, s. 116–121.
- J. Mędelska, 2000, *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. 2: *Lata 1945–1959*, Bydgoszcz.
- J. Mędelska, 2001, *Język polskiej prasy wileńskiej (1945–1979)*, t. 3: *Lata 1960–1979*, cz. 1: *Fonetyka, słowotwórstwo, fleksja, składnia*, Bydgoszcz.
- O. Ohorilko, 2009a, *Osoblyvosti imennykovoï ta prykmetnykovoï slovozmyny w tekstakh pol's'komovnoï presy Ukraïny*, „Komparatyvni doslidzhennia slovjans'kykh mov ta literatur” vyp. 10, s. 130–137.
- O. Ohorilko, 2009b, *Osoblyvosti syntaksychnoï realizatsiï katehoriï rodu w pysemnomu movlenni polonocentrychnyh spil'not Ukraïny*, „Mova i kul'tura” t. X (135), vyp. 12, s. 158–165.

- O. Ohorilko, 2012, *Osoblyvosti vyrazhennia katehorii rodu v predykatyvnnykh ta nepredykatyvnnykh slovospoluchenniakh u tekstakh suchasnoi pol's'komovnoi presy v Ukraïni*, „Visnyk L'vivs'koho universytetu. Serii filolohichna” vyp. 56, ch. 1, s. 81–89.
- O. Ohorilko, 2010, *Poza granicami ogólnopolskiej normy. Osobliwości składni rządu i zgody w polszczyźnie Lwowa (na przykładzie tekstów prasowych)* [w:] W. Miodunka, R. Nycz, T. Kunz (red.), *Polonistyka bez granic*, t. 2: *Glottodydaktyka polonistyczna – współczesny język polski – językowy obraz świata*, Kraków, s. 321–329.
- W. Szymczuk, 2012, *Prasa mniejszości polskiej na Ukrainie*, Toruń.
- M. Zelins'ka, 2018, *Komunikatyvna kompetentsiia molodykh nosiiv pol's'koi movy zakhidnykh oblastei Ukraïny*, Drohobych.

***Deviations from the general Polish norm as regards
the grammatical category of gender in Polish-language texts
of „Gazeta Polska Bukowiny” (“The Polish Newspaper of Bukovina”)
published in Ukraine***

Summary

Texts from the Polish-language „Gazeta Polska Bukowiny” (“The Polish Newspaper of Bukovina”) in Ukraine (2007–2020), which had not been an object of morphological research before, were used as a material for a contrastive analysis of the realisations of forms of grammatical gender of various parts of speech that differ from all-Poland ones. It enabled disclosure of the types of deviations from the norm in this regard, their quantitative proportions, and demonstration of qualitative and quantitative differences in this respect compared to the results of research on variants of the language used by polonocentric communication communities in Ukraine (in particular the youth variant). The reasons for the analysed deviations from the norm were determined: they were mainly extra-interferential, caused by the influence of the Ukrainian (or Russian) language, and – less frequently – intra-interferential; the psycholinguistic aspect of errors concerning gender forms in the Polish language in Ukraine was also taken into consideration.

Keywords: category of grammatical gender – Polish language in Ukraine – written Polish – „Gazeta Polska Bukowiny” – deviation from the language norm – interference.

Trans. Monika Czarnecka